

Оксана Проценко

ІМПЛІЦИТНЕ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗМІСТУ В ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

У статті мова йде про імпліцитне вираження емоційного змісту в парентальному дискурсі, яке відбувається за допомогою порушення комунікативних максим: максими релевантності, якості, кількості та манери.

Ключові слова: імпліцитний, парентальний дискурс, комунікативні максими, емоційний зміст.

На межі сторіч провідне місце в лінгвістиці зайняла когнітивно-дискурсивна парадигма, яка зумовила переорієнтацію сучасної лінгвістики на людину як учасника комунікації [2, с. 25]. Нові вимоги до лінгвістичного дослідження передбачають вивчення мови не в суто структурному сенсі, а в контексті реальної комунікації. Дискурсивна парадигма пропонує досліджувати дискурс як вияв особистості людини та її вплив на комунікаційний процес. Дискурс являє собою складне та багатопланове явище, причому вербальна його складова є похідною від поєднання всіх інших – як лінгвальних, так і екстралінгвальних – факторів [3, с. 198]. Останнім часом з'являється чимало робіт, які присвячені особливостям дискурсу мовної особистості та дослідженню їхньої залежності від низки екстралінгвістичних факторів.

Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується посиленням інтересом до механізмів лінгвальної репрезентації об'єктів позамовної дійсності, зокрема емоцій і почуттів комунікантів [4; 5; 6 та ін.].

Емоції є типовими суб'єктивними сигналами. Важлива особливість емоцій – їхня комунікативна здатність. Емоційний досвід значно ширший, ніж досвід індивідуальних переживань [7, с. 31]. У дискурсі сімейного спілкування батьків і дітей емоції розкривають внутрішній світ комунікантів, тобто дітей та батьків.

Проблему емоційності, емотивності та емоційного стану досліджувало багато вчених, серед них: Т. О. Биценко [4], Я. В. Гнезділова [5], Є. Л. Носенко [6]. Імплицитні смисли були у фокусі вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних учених, таких, як: Г. П. Грайс [9], Л. Р. Безугла [1], А. І. Шаповал [10] та ін.

У психологічному плані емоції є комплексним феноменом на позначення групи психічних процесів – емоційних станів і переживань – як реакцій [5, с. 15] на соціальні і / чи психологічні позамовні чинники, виявлені в інтеграції когнітивних і фізіологічних процесів, що впливають на поведінку індивіда [4, с. 6]. Емоції є частиною соціального досвіду, акумульованого і збереженого в мові.

Згідно з класифікацією І. П. Сусова та С. А. Арістова, у діалогічному дискурсі виділяють чотири різновиди мовленнєвого спілкування: інституційно-виробничий, споживацький, сімейно-побутовий та сферу дозвілля [8, с. 7].

Сучасні дослідники вивчають сімейно-побутову сферу, проте, незважаючи на дослідження парентального дискурсу, у лінгвістичних роботах не проведено комплексного вивчення імпліцитного вираження емоційного змісту в спілкуванні батьків та дітей.

Цю статтю присвячено вивченню вербалізації емоційного змісту в парентальному дискурсі.

Метою статті є окреслення особливості вияву емоційності в спілкуванні батьків та дітей. У ній буде розглянуто імпліцитне вираження емоційного змісту в парентальному дискурсі.

Об'єктом дослідження є парентальний дискурс. Предметом – імпліцитне вираження емоційності в парентальному дискурсі.

Імплицитність як опосередковане вираження категорій плану змісту є універсальним лінгвістичним явищем, до складових якого належать імплікатури. Останні виникають у результаті спонтанного (ненавмисного) чи інтенційного (навмисного) порушення комунікантами загальноновизнаних правил комунікації, сформульованих Г.-П. Грайсом як принцип комунікативної співпраці. Зокрема, порушення однієї чи декількох комунікативних, на його думку, максим – максим кількості, максим якості, максим манери й максим релевантності [9, с. 45–46] – уможливує передавання додаткової, опосередковано вираженої інформації емоційного змісту.

За допомогою порушення комунікативних максим мовець може додатково імплікувати інформацію емоційного змісту як негативну, так і позитивну [10, с. 144].

Причиною порушення максими релевантності в дискурсі спілкування батьків та дітей є ігнорування питання чи зміна теми розмови.

Прикладом є розмова матері і доньки. Донька зустрічається з одруженим чоловіком, і її мати знає про це, тому коли розмова заходить про нього і мати хоче дізнатися, чи він вже розлучився, донька відводить тему розмови в інший бік.

'How – how's David ?' Louise asked hesitatingly. She had to ask it.

'Oh, he's fine. Sent you his regards, as a matter of fact. He likes you.'

'I like him, too,' Louise said, 'but –

'He is going to do a film.' Eva hurried on, before Louise could say more. 'He says there's a chance he might be able to get me into it, too. Don't look so nervous, Mother. Denham isn't Hollywood.'

'I'm not nervous.' It was difficult to talk when they had to keep stepping back and forward to avoid being struck by baggage as the hurrying crowd flowed round them. 'I hope you get the part, dear,' Louise lied (Monica Dickens).

Порушуючи максиму якості, мовець навмисно говорить неправду, щоб імплікувати інформацію емоційного змісту.

Як приклад розглянемо розмову матері та доньки. Мати говорить доньці, що з радістю допомагає зятєві по господарству, хоча їй це не подобається. Мати говорить неправду навмисно, бо її зять – гарна людина, а донька зовсім лінива й не допомагає йому. Таким способом мати намагається приховати своє обурення, й це приховування вербалізоване шляхом неправдивої інформації.

'I thought I'd come and put the kettle on,' Louise said, thinking how nice it would have been to come in and find the table laid and the kettle welcoming her with a thin murmur of steam....

'You're tired, Mother,' Anne said. 'Why do you stay out so long? It's silly to try and do so much at your age.'

Louise was not offended. Anne's spade-calling remarks were somehow not insulting.

'There's so much to do,' Louise said. 'And I like to help Frank. He works so hard.' She tried not to make it sound like a criticism of Anne's idleness, although it grieved her that her daughter took no share in the work, and no interest in the results that Frank achieved (Monica Dickens).

Порушення максими кількості в парентальному дискурсі реалізовано двома способами: завдяки лаконічній відповіді й надто деталізованій репліці.

Прикладом лаконічної відповіді є розмова матері та доньки, під час якої мати коротко відповідає на запитання доньки, чому вона не ходить до школи.

'Why don't I go to school?' I asked her. I was curious about school because my mother always called it a Breeding Ground. I didn't know what she meant, but I knew it was a bad thing, like Unnatural Passions.

'They'll lead you astray,' was the only answer I got. (Jeanette Winterson)

Порушення максими манери в спілкуванні батьків та дітей полягає, найчастіше, в очевидній хибності того, що стверджує мовець.

Прикладом слугує фрагмент розмови доньки та матері, де донька, не маючи наміру допомагати матері по господарству, наводить хибну або вигадану інформацію.

'So what ?' Anne said, slumped against the pillows with a melting bar of chocolate staining the sheets. 'Pigs have babies every day. Let her get on with it.'

'But there's something you have to do for them, and I do not know what it is.'

'If I were a pig,' Anne said indolently, 'all I'd want anyone to do would be to leave me alone to get on with the revolting business by myself.'

'No, no.' Louise wrung her hands. 'You have to help them in some way...' (Monica Dickens)

Імплікувати емоційний зміст у дискурсі сімейного спілкування батьків та дітей можна також за допомогою невербальних засобів: по-перше, жестів, по-друге, зорового контакту та міміки.

Прикладом використання жестів може бути фрагмент розмови матері й доньки, у ході якої мати хоче насолити доньці й купує їй куртку набагато більшого розміру. Емоційний зміст виявляється завдяки використанню жестів.

...she pushed me inside a shop that sold oddments and seconds.

'They haven't got any,' I said, peering about with some relief.

'Oh yes they have,' answered my mother triumphantly.

She was rummaging behind a pile of cardboard boxes that had SURPLUS written on the side, like branded sheep.

'Try this one.'

I put it on. It was enormous.

'Look, it's got a hat with it.'

She thrust a shapeless piece of plastic towards the place she thought my hand would be.

'Which way round does it go?' I was feeling trapped.

'It'll keep you dry which every way' (Jeanette Winterson).

Зоровий контакт також є засобом імпліцитного вираження емоційного змісту в парентальному дискурсі. Як приклад розглянемо діалог матері та сина, під час якого мати намагається дізнатися, чи обрав вже він майбутню професію.

'Have you made up your mind what you're going to be yet?'

'No. Is there any hurry?'

'You know how ignorant I am about everything. Your father says that if you're going to be a barrister you ought to work at law when you go to Cambridge. On the other hand, if you fancy the Foreign Office you should take up modern languages.'

He looked at her for so long, with that queer, reflective air of his, that Julia had some difficulty in holding her light, playful and yet affectionate expression.

'If I believed in God I'd be a priest,' he said at last

'A priest?' (W.S. Maugham)

Прикладом використання міміки є фрагмент комунікативного акту батька та доньки. Донька зневажає батька, ненавидить його, але інколи боїться й не хоче потрапити під його гарячу руку. Напр.:

Queenie's mouth lifted into a forced smile. 'Silly old fool,' she muttered without conviction, 'an' I'm as bad for taking notice!' (Josephine Cox)

Отже, в дискурсі сімейного спілкування батьків та дітей емоційний зміст виражається імпліцитно. Порушення комунікативних максим та використання невербаліки дають можливість імпліцитно подати інформацію емоційного змісту в парентальному дискурсі.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні особливостей омовлення емоційного змісту в дискурсі спілкування батьків та дітей залежно від вікових та соціальних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія / Л. Р. Безугла. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 332 с.
2. Зверева О. Г. Вербальні та невербальні прояви домінуючого статусу старшого сіблінгу / О. Г. Зверева // Вісник СумДУ. Серія "Філологія". – 2008. – № 1. – С. 21–25.
3. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен (колективна монографія) [под ред. І. С. Шевченко]. – Х. : Константа, 2005. – 356 с.
4. Биценко Т. О. Исторична динаміка експресивів негативної емоційності в англійському дискурсі XVI–XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Т. О. Биценко. – Харків, 2004. – 20 с.
5. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англійського дискурсу : структурний, семантичний і прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Я. В. Гнезділова. – К., 2007. – 291 с.
6. Носенко Э. Л. Эмоциональное состояние и речь / Э. Л. Носенко. – К. : Высшая школа, 1981. – 195 с.
7. www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk27/Statti27_Babenko.htm – 61 k.
8. Сусов И. П., Аристов С. А. Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс / И. П. Сусов, С. А. Аристов. – saristov@uos.de, 1999. – 11 с. (<http://homepages.tversu.ru/~susov/Aristov.htm>).
9. Grice H. P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics / H. P. Grice. – N. Y. : Academic Press, 1975. – Vol. 3 : Speech Acts. – P. 41–52.
10. Шаповал А. І. Імплікатурне вираження емоційного змісту в англійському емотивному дискурсі / А. І. Шаповал // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур. – 2007. – Т. № 2. – С. 143–145.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cox J. Her Father's Sins / J. Cox. – London : Mackays of Chatham plc, 1987. – 278 p.
2. Dickens M. The Winds of Heaven / M. Dickens. – London : Penguin Books, 1977. – 240 p.
3. Maugham W. S. Theatre / W. S. Maugham. – Vinnizja : Nova Knyha, 2002. – 312 p.
4. Winterson J. Oranges are not the Only Fruit / J. Winterson. – London : Pandora, 1990. – 182 p.

Oksana Protsenko

The implicit expression of emotional contents in the parental discourse

The article deals with the implicit expression of emotional contents in the discourse of parents and children communication. The implicit emotional information in the parental discourse is verbalized more with the help of violation of communicative maxims: of relevance, of quality, of quantity, of manner.

Key words: implicit, the parental discourse, communicative maxims, emotional contents.